

Gods geboden gevonnist en uit zijn ambten gejaagd door de meeste vergadering van de kerken in wie en voor wie hij nooit iets meer had willen zijn dan een pauper servus et humilis.⁶⁾

Ik geloof niet, dat iemand ooit zal beseffen wat dat voor het grote, trouwe hart van Schilder is geweest. Ik zie hem in gedachten zitten, zoals hij dat een heel enkele maal doen kon — turend naar verre verthen, met in zijn ogen de ontzetting over de gruwelijkheid van het door de zonde geschonden leven. Want dit werd hem aangedaan door mannen, die één brood met hem gegeten en één beker met hem gedronken hadden. Het werd hem aangedaan door mannen tegenover wie hij nimmer ontrouw, nimmer oneerlijk of onoprecht was geweest. Het werd hem aangedaan vanwege het goddeloze en belachelijke canoniseren van een stellinkje, dat men een paar jaar later verwierp.

In 1944 is Schilders ziel nedergebogen geweest als nooit te voren. Hij heeft tot God geklaagd zó als alleen zij kunnen doen die hun God en Diens volk zóer liefhebben. In 1944 heeft hij een lange, bange nacht doordelen, waarin alle verzoeking en weedom op hem is neergevallen en waarin hij doorworsteld heeft die éérste strijd, de strijd om bij God te blijven en niets anders te doen dan Diens wil. „Ik heb ook een nacht gehad”, schreef hij eenmaal aan Ds B. A. Boe, „toen ik vragen van een synode beantwoordde. Toen zag ik niet K. S. maar de KERKEN, die, als HIJ verkeerd antwoordde, om aan een kerkelijk vuurpeloton te ontsnappen, aan VALSCHE WETTEN waren overgeleverd.” Toen, op het diepste punt van zijn leven heeft Schilder

⁶⁾ een arme en nederige slaaf.

Een man een man, een woord een woord

Op de 26e Nov. 1932 werd te Erlangen een briefkaart gestempeld met de volgende inhoud:

Anér anér, philos philos, rhéma rhéma.
Ik moet weg, daarom slechts dit weinige. Aber es genügt.
Pax magna vobiscum.

‘t Was in de tijd dat Schilder in Erlangen voor zijn promotie zat en de laatste hand legde aan zijn machtig proefschrift: Zur Begriffsgeschichte des „Paradoxon”.

‘k Had met hem een afspraak gemaakt over iets, maar voor mijzelf was ik er vrijwel zeker van, dat hij die afspraak, overladen met werk als hij was, niet zou kunnen houden.

‘k Schreef hem er over en het antwoord was:
Een man een man, een vriend een vriend, een woord een woord.

Das genügt. Dat is voldoende. Meer behoeven we er niet over te praten.

‘k Heb mijn woord gegeven.
Dat houd ik.

Dat was de Schilder van 1932.
Zó was hij in 1922, in 1912, in 1942, in 1952.
Trouw, eerlijk.
Had hij gezwoven tot zijn schade, evenwel veranderde hij niet (Ps. 15:4).
Een man van karakter.
Een der weinigen in deze décadente tijd.

Dit was beleving van wat hij leerde.
Anér anér, rhéma rhéma, dat was de hoofdgedachte van zijn aangrijpende afscheidspreek te Oegstgeest Juni 1928 over de tekst: Maar laat zijn uw woord ja, ja; neen, neen; wat boven deze is, dat is uit de boze (Matth. 5:37).
Diep drong dat woord in de ziel en we voelden het, dat het woord Gods levend en krachtig is, en scherp-snijdender dan enig tweesnijdend zwaard en doorgaat tot de verdeling der ziel en des geestes, en der samenvoegselen en des mergs, en een oordeler der gedachten en der overleggingen des harten (Hebr. 4:12).

Gij hebt „ja!” gezegd in de ure van uw belijdenis.
Gij hebt „ja!” gezegd bij uw huwelijksluiting.
Gij hebt „ja!” gezegd bij de doop van uw kind.
Gij hebt „ja!” gezegd bij talloze contacten en in talloze levensverhoudingen.

Wij werden geconfronteerd met al onze beloften en levensuitingen en we sidderden.

Want hij stelde ons vlak voor God.
Wij kwamen naakt en geopend voor die God te liggen met wie we te doen hebben.

Ook hij zelf.
Dat was levende Woordverkondiging. Zeker! door een medezondaar, die het van dag tot dag wist: alleen genade behoudt mij — maar door een, van wie allen wisten: hij wil zijn ja, ja; zijn neen, neen, doen zijn.

Dat wisten zijn gemeenteleden in Ambt-Vollenhove, Vlaardingen, Gorinchem, Delft, Oegstgeest, Delfshaven. Dat wisten zijn studenten in Kampen: hij is trouw, hij is eerlijk, trouw aan zijn God en Zijn woord, trouw aan de belijdenis, eerlijk onder de mensen.

Wat men hem ooit ten laste heeft gelegd, nooit, dat hij niet trouw en niet eerlijk was. Zijn ja was ja! Zijn neen neen!

Anér anér, philos philos, rhéma rhéma.
Veel heeft hij te lijden gehad van de ontrouw, de oneerlijkheid en de gemeenheid van broeders. En nu heeft God gezegd — al menen wij hem niet te kunnen missen — ‘t is nu genoeg geweest mijn kind, ik neem u

— terwijl alles om hem donker was — geloofd en beleefd, dat er alleen dan behoud, alleen dan zegen voor een mens is wanneer hij het woord des HEREN vasthoudt en op niets en niemand vertrouwt dan op God alléén.

En daarom en zo is dat dieptepunt in Schilders leven tegelijk het hoogtepunt geweest.

Daarom en zo werd zijn strijd hier reeds een overwinning.

En nu is Klaas Schilder heengegaan.

Pic — zo noemden hem zijn intieme vrienden — is niet meer bij ons.

Het is bitter, bitter deze woorden te moeten zeggen en schrijven.

Wij weten nog niet wat ze betekenen.

Hij was ons meer dan een broeder.

Neen, we denken nu niet aan zijn schitterende gaven. Die zijn toch ijdelheid. En allen die daardoor gefascineerd werden, allen die hem volgden als het opkomende licht, hebben hem toen hij als dienstknecht des HEREN het zwaarst werd beproefd en toen en zo ook tot het hoogste werd vervaardigd waartoe God een mens roepen kan, alleen gelaten.

Neen, wij denken aan hem, die zijn broeders zo zuiver liefhad, omdat hij hun God liefhad, die hun zo trouw was, omdat hij trouw was aan hun God. Wij denken aan hem, die een groot zondaar was, maar ook en bovenal een nederige slaaf en een „groot kind” van God.

Hij heeft altijd, o God, van U begeerd het onvergankelijk leven — Gij hebt het hem gegeven! C. V.

in Mijn vreugde op.
God weet het beter dan wij dwazen.

Op de 6e Sept. 1903 maakte ik voor ‘teerst kennis met Schilder.

Och neen, een echte kennismaking was ‘t niet. Op de 6e Sept. 1903 pleegde ik hem.

Op 2 Sept. was de cursus begonnen. ‘k Was bij de rector Ds Kapteijn in huis. Mijn werkkamer was van de studeerkamer van Ds Kapteyn gescheiden door een dubbel stel gordijnen.

Op een ogenblik hoor ik gepraat, een zware bastoon en een jongenstem.

En door de gordijnen loerend zie ik over de rug van de rector heen aan de overkant van het schrijfbureau een bleek tener jongetje zitten.

Hij werd geëxamineerd door de rector in Ned. taal, rekenen, geschiedenis, enz.

En toen zocht ik hem van zijn stuk te brengen door gezichten tegen hem te trekken.

Maar ‘t hinderde hem weinig, hij gaf resoluut zijn antwoorden.

Hij was bij meester de Waal op school geweest en deze vond het jammer, dat een jongen met zo’n heldere geest op een kantoorkruk zou belanden.

Koppen werden bij elkaar gestoken en zo werd het financieel mogelijk gemaakt, dat hij naar ‘t gymnasium ging.

De 7e Sept. kwam hij, bleek, tener, timide als nieuweling in een klas waarin we al een beetje op elkaar ingeschoten waren. De jeugd is vaak hard en wreed. Hij drong zich niet op, wij lieten hem veel alleen staan.

In de vijf minuten bij de wisseling van leraren, als wij op de binnenplaats joelden en ravotten, stond hij veel alleen naar de lucht te staren.

Hij kwam, hij zeide zijn lessen op — goed — hij ging, hij leerde zijn lessen, hij was braaf.

Soms was hij aanwezig afwezig, net of hij in een droomtoestand leefde.

Zijn rapporten waren goed, maar wij zagen niet iets heel bijzonders in hem.

Zijn wiskundeknobbel moest nog tot ontwikkeling komen. Op zijn rapport over 1904—1905 van de 2e naar de 3e klas dus, zie ik geschreven: Schilder — herexamen meekunde.

Maar op zijn eind-examen haalde hij een 10 voor meekunde, evenals tien voor de meeste vakken.

Het grote ontwaken kwam. In de 4e klas, cursus 1906—1907. Hij werd anders, in alles anders. Hij ging schreeuwen, hij werd brutaal soms. Hij ging zingen, al had hij geen stem. Hij ging dichten op een meisje, al had hij geen meisje. Hij ging dichten, eerst in ‘t Nederlands, dan in ‘t Latijn en ‘t Grieks. Het geniale brak door. Hij ging schrijven in onze klaskrant met Van Zuylen en Rispen. Hij speelde mee in de muziekclub T.A.C.M.I.A. onder leiding van Jut.

Zijn stemmingen leefde hij uit op het orgel in de Burgwalkerk, nu eens Himmelhoch jauchend, dan weer zum Tode betrübt.

En hij was trouw en eerlijk in alles. En hij bleef dat.

Hij was trouw aan zijn moeder.

Zijn jeugd was hard, omdat zijn moeder weduwe was, een weduwe met eergevoel.

Zij werkte bij dag en nacht voor haar kinderen.

Wanneer we een gezellige avond hadden, als gymna-

siasten of club of corpsvergadering als studenten, dan ging hij vaak halverwege weg, want hij wilde niet, dat zijn moeder zich zou overwerken voor hem, dan stond hij nog een paar uur aan de mangel te draaien, en daarvoor schaamde hij zich niet en wij waardeerden dat in hem.

Hij was trouw aan zijn klasgenoten. Nooit klopte je tevergeefs bij hem aan, als je zat met een moeilijke Griekse of Latijnse constructie of een zwaar wiskunde-vraagstuk, altijd vriendelijk en welwillend.

Wij zijn naar elkaar toe geschoven in de hoogste klassen van ‘t gymnasium, we hebben elkaar gevonden als student.

Onze vriendschap was hoger dan gewone vriendschap en is dat gebleven tot Zondag 23 Maart 1952.

We zagen elkaar soms in lange tijd niet, maar waren zo blij elkaars stem te horen al was ‘t maar door de telefoon.

Wij begrepen elkaar tot in onze diepste roerselen.

Hij stond heel ver boven ons jaar in kennis, doorzicht en inzicht.

Wij waren niet afgunstig.

Pik (afkorting van pictor, ‘t Lat. woord voor schilder) heeft iets genaais, zemen we vaak tegen elkaar.

Dat was voor ieder duidelijk, die zijn machtige artikelen in de studenten-almanakken las.

Dat was voor ieder duidelijk, die meemaakte, dat prof. Hoekstra, zelf begaafd homieet en kansereenaar, twee maal zijn eigen preeksets over een bepaalde tekst achter hield en dan die van Schilder dicteerde.

Maar hij bleef die hij was, de gave, eenvoudige, vriendelijke, welwillende, gaarne helpende, medestudent, trouw en eerlijk. Nooit heeft iemand hem op ‘draaijerij of een leugen betrapt.

Op Zondag 23 Maart 1952 heeft God hem in Zijn heerlijkheid opgenomen.

‘t Is goed tussen God en mij, ik ga naar Jezus zel hij Zaterdag.

Op 23 Maart 1944 werd hij geschorst als hoogleraar en emeritus-predikant.

Hij wilde niet anders dan trouw zijn aan God, aan Zijn woord, aan de belijdenis en de Kerkorde bij onderling accoord aangenomen.

Hij kon, hij wilde niet schipperen en marchanderen. Dat was voor hem trouwbreuk.

Hij had toen geen ander uitzicht dan met schrijven zijn kost te verdienen. Maar het was hem goed, want hij kon niet leven tussen ja en neen.

Maar God belooft altijd trouw en eerlijkheid.

God heeft hem ook van 1944—1952 genade en ere gegeven.

Anér anér, philos philos, rhéma rhéma.

Kampen J. DE WAARD.

Nu staat weer antwoord 28 voor ons: in elk „heden” is de geloovige over „morgen” in ‘t spreken positief, en dus alle behalve in een nul-punt-existentie: hij is positief in zijn vertrouwen. Hoor maar: met „goede hoop” zie ik alles tegemoet: niet de feiten zelf zullen „zich” belichten voor mijn oog, maar Gods beloften hebben bij voorbaat in alle mij toegedachte situaties voorzien.
(K. S., H. Cat.)

Terar dum prosim

Het werk was toch af!

Als medewerker van „De Reformatie” wil ik een stukje schrijven in het nummer, waarvan Prof. Schilder niet meer de eind-redacteur zal zijn. Wie het nummer van 22 Maart leest vindt daar zijn laatste twee zinnetsjes: „Geen plaats meer. Volgende week de rest”. Maar deze „rest” komt niet meer. De pen is aan „K. S.” ontgleeden en zijn hand is stil gelegd. Stil gelegd door de Here, Die Hem aan het werk gezet had en Zichzelf deze dienstknecht had gemaakt en verkoren. Stil gelegd, omdat het genoeg was, precies genoeg voor Hem, Wiens werk voorspoedig gaat. Hoeveel hadden wij ons van die „rest” voorgesteld. Wij dachten, dat het nodig was voor ons, dat nog kwam de voltooiing van zijn in haar concertie zo groots opgezette Catechismus-verklaring, want wie kon schrijven gelijk Prof. Schilder, wie was „bij” gelijk hij, wie kon ons de verbanden en de samenhangen der hedendaagse debatten inzake belijdenis en theologie laten zien gelijk hij. Wie kon de temporaine geschiedenis van het Gereformeerd theologisch denken in ons vaderland beschrijven gelijk hij? Wie had zo veel gelezen, doorvors, doorzien gelijk hij, en wie opende bij dit alles nieuwe perspectieven gelijk hij? Daarom dachten wij, dat het nodig was, dat de „rest” ook kwam, de „rest”, hoewel wij eigenlijk reeds zoveel van hem ontvangen hadden. Ja, wij dachten, dat het nodig was, dat zijn dogmatiek kwam, een dogmatiek van Prof. Schilder, want het was al weer zo lang geleden, dat het magistrale werk van Dr. H. Bavinck verschenen was. Toen dat werk verscheen en ook gelezen werd door ons Gereformeerde volk, dacht men algemeen: „wij zijn weer bij”. De grote